

Sylvia Szyc

Instytut Pamięci Narodowej, Biuro Badań Historycznych

ORCID 0000-0002-2930-9285

DOI 10.48261/2299.890X.14.2025.20

Rec. Andre Schmid, *North Korea's Mundane Revolution. Socialist Living and the Rise of Kim Il Sung, 1953–1965*, University of California Press, Berkeley 2024, 352 s.

Review: Andre Schmid, *North Korea's Mundane Revolution: Socialist Living and the Rise of Kim Il Sung, 1953–1965*, Berkeley: University of California Press, 2024, 352 pp.

W literaturze poświęconej Koreańskiej Republice Ludowo-Demokratycznej przeważa analiza politycznych aspektów funkcjonowania państwa totalitarnego, znacznie rzadziej badacze kierują uwagę ku sferze życia codziennego zwykłych obywateli. Dzieje się tak m.in. dlatego, że zagadnienie to jest trudniejsze do opisanego ze względu na ograniczony dostęp do źródeł i hermetyczny charakter systemu totalitarnego KRLD. Tę lukę badawczą wypełnia książka Andre Schmid *North Korea's Mundane Revolution. Socialist Living and the Rise of Kim Il Sung, 1953–1965*, wydana w 2024 r. przez University of California Press. Schmid, zamiast koncentrować się na elicie politycznej, analizuje procesy społeczno-ekonomiczne i kulturowe, które kształtowały codzienne doświadczenia obywateli po dekadach kolonialnego podporządkowania Japonii oraz po zniszczeniach wojny koreańskiej.

Recenzowana publikacja stanowi w pewnym sensie kontynuację kierunku badań zapoczątkowanego przez Suzy Kim w wydanej przez nią w 2013 r. książce *Everyday Life in the North Korean Revolution, 1945–1950*, ukazującej życie codzienne mieszkańców północnej części Półwyspu Koreańskiego w czasie, gdy komuniści pod wodzą Kim Il Sunga konsolidowali władzę, a KRLD kształtowała się jako odrębne państwo¹.

¹ Zob. S. Kim, *Everyday Life in the North Korean Revolution, 1945–1950*, Cornell University Press, Ithaca 2013.

Ramy chronologiczne przyjęte przez Schmidą obejmują szczególnie istotny etap w historii Korei Północnej – czas odbudowy kraju ze zniszczeń spowodowanych trwającą w latach 1950–1953 wojną koreańską, nasiloną rywalizacją frakcyjną w łonie Partii Pracy Korei oraz stopniowego umacniania nadrzędnej pozycji Kim Il Sunga w strukturze władzy. Życie społeczne i polityczne zostało wówczas zdominowane przez imperatyw odbudowy potencjału gospodarczego państwa, infrastruktury przemysłowej, transportowej oraz mieszkaniowej. Nigdy później w historii KRLD tempo rozwoju państwa oraz skala podejmowanych inwestycji nie były tak wielkie, jak w latach pięćdziesiątych i na początku sześćdziesiątych. Ten skok był możliwy dzięki pomocy gospodarczej udzielanej przez państwa bloku wschodniego, ze Związkiem Sowieckim oraz Chinami na czele. Wsparcie to pozwoliło Korei Północnej aż do 1965 r. utrzymywać PKB *per capita* na wyższym poziomie niż w Korei Południowej.

Książka Schmidy ma strukturę problemową. Składa się ze wstępu, czterech części tematycznych, w ramach których wyróżniono dziewięć rozdziałów zasadniczych, oraz zakończenia. W rozdziale pierwszym zostało omówione tło wydarzeń – sytuacja wewnętrzna powojennej Korei Północnej, borykającej się z ogromnymi zniszczeniami, kryzysem demograficznym oraz poważnym niedoborem siły roboczej. Autor analizuje, dlaczego to codzienność stała się przestrzenią dla działań rewolucyjnych. W kolejnych rozdziałach Schmid pokazuje, jak Partia Pracy Korei, stosując różne narzędzia propagandy, moralną perswazję, kontrolę życia codziennego i zarządzanie gospodarką mieszkaniową, próbowała kształtować obywateli. Opisuje, w jaki sposób narzucała wzorce rodziny zgodne z założeniami ideologii komunistycznej oraz regulowała sferę konsumpcji, od wystroju mieszkań po codzienne nawyki, ujawnia przy tym sprzeczności między oficjalną retoryką a rzeczywistością.

Atutem książki jest wykorzystanie szerokiej i zróżnicowanej bazy źródłowej. Schmid oparł swoje badania głównie na prasie północnokoreańskiej, sięgał nie tylko po oficjalny organ Komitetu Centralnego Partii Pracy Korei „Rodong Sinmun”, lecz także po prasę młodzieżową, kobiecą oraz branżową, związaną z kulturą, sztuką, gospodarką, oraz po magazyny o stylu życia. Tak szeroko zakrojona kwerenda, obejmująca ponad trzydzieści tytułów prasowych reprezentujących różne typy publikacji i skierowanych do różnych grup odbiorców propagandy, jest istotnym walorem recenzowanej pracy. Autor wykorzystał ponadto materiały o charakterze poradnikowym i edukacyjnym,

które pozwalają uchwycić codzienne aspekty życia oraz ukazują oczekiwania partii wobec obywateli – wzorce zachowań i wyglądu, jakimi miał się odznaczać „Nowy Człowiek” w północnokoreańskim wydaniu. Prasa i poradniki doradzały, jakie fryzury i odzież należy nosić, jak powinno się dbać o higienę, instruowała w kwestiach etykiety przy stole oraz właściwego zachowania w miejscach publicznych.

Cennym źródłem stały się także wydane i ocenzone przez władze pamiętniki. Ich interpretacja, przy odpowiednio sformułowanych pytaniach badawczych, pozwala odtworzyć pożądane przez system cechy, jakimi miał się odznaczać nowoczesny Koreańczyk. Schmidowi udało się nie tylko określić oficjalny dyskurs ideologiczny, lecz także uchwycić subtelne różnice w sposobie formułowania i odbiorze przekazu propagandowego w różnych segmentach społeczeństwa.

Na uwagę zasługuje również bogaty materiał ilustracyjny, na który autor często się powołuje. Obejmuje on trzydzieści rysunków, fotografii i karykatur, często o charakterze satyrycznym. Stanowią one interesujące uzupełnienie analizy propagandy, ukazują bowiem, jak reżim posługiwał się obrazem w budowaniu wizji „Nowego Życia” w duchu socjalistycznym.

Schmid analizuje także, jak głęboko codzienność obywateli KRLD, z jej praktykami, rytuałami i nawykami, była powiązana z ideologią i jak istotną rolę odgrywała w legitymizowaniu władzy komunistów w okresie powojennym. Podkreśla, że proces ten nosił wyraźnie narodowy charakter, będący wynikiem historycznych doświadczeń narodu koreańskiego.

We wstępie Schmid przedstawia koncepcję „Nowego Życia” – terminu, którym określa powojenne realia życia w Korei Północnej. Miał on wyraźny wymiar propagandowy, odnoszący się do idei postępu, odbudowy i rozwoju społeczeństwa zgodnie z założeniami socjalistycznej modernizacji. Autor zestawia to pojęcie z ogólnym rozumieniem nowoczesności promowanym przez Związek Sowiecki. „Nowe Życie” miało symbolizować zerwanie z przeszłością, nie tylko z okresem japońskiej dominacji na Półwyspie Koreańskim i doświadczeniami wojennymi, ale również z tradycyjnym, konfucjańskim modelem społecznym, opartym na hierarchii, patriarchalnym porządku rodzinnym i podziale ról społecznych.

Nie oznacza to jednak prostego przejścia sowieckiego modelu inżynierii społecznej w KRLD. Jak autor trafnie zauważa, nawet jeśli tamtejsze władze komunistyczne odwoływały się do doświadczeń Związku Sowieckiego, zwłaszcza w latach pięćdziesiątych, to praktyka polityczna i społeczna Korei

Północnej musiała zostać dostosowana do lokalnych uwarunkowań oraz specyficznych doświadczeń historycznych Koreańczyków. Proces kreacji „Nowego Człowieka” w północnokoreańskim wydaniu nabierał wyraźniejszych cech narodowych, szczególnie pod koniec lat pięćdziesiątych, gdy w obliczu pogorszenia stosunków między Moskwą a Pjongjangiem hasło „Uczmy się od Związku Sowieckiego” traciło stopniowo swoją siłę oddziaływania.

W przeciwieństwie do państw europejskich należących do bloku wschodniego oraz do Chin, gdzie idee komunistyczne rozwijały się już od drugiej dekady XX w., społeczeństwo koreańskie aż do 1945 r. pozostawało w zasadzie pozbawione kontaktu z marksizmem-leninizmem. Na Półwyspie Koreańskim nie wykształciła się silna tradycja ruchów robotniczych czy chłopskich inspirowanych ideologią rewolucyjną. Ruch niepodległościowy nie miał tam charakteru walki klasowej, lecz stanowił przede wszystkim formę oporu wobec Japonii, która od 1910 r. okupowała półwysep. W okresie kolonialnym działalność lewicowa była brutalnie tłumiona, a komuniści podejmowali jakąś aktywność głównie na emigracji – w Chinach i w Związku Sowieckim – co sprawiło, że marksizm nie zakorzenił się w szerokich warstwach społeczeństwa. Dopiero wkroczenie Armii Czerwonej w sierpniu 1945 r. do północnej części Korei oznaczało pierwsze szersze zetknięcie się społeczeństwa z ideą komunizmu, który – tak jak w pozostałych państwach satelickich Związku Sowieckiego – został tam wprowadzony w sposób odgórny i narzucony.

Jednym z kluczowych tematów analizowanych przez autora jest problematyka płci i jej znaczenie w systemie komunistycznym. Podobnie jak w państwach Europy Wschodniej, w Korei deklarowano dążenie do pełnej równości płci, jednak w praktyce system ten reprodukował wiele elementów tradycyjnego, opartego na konfucjanizmie porządku społecznego. Istotnym problemem, z jakim borykała się Korea Północna w okresie powojennym, były niedobory nie tylko kapitału, lecz także siły roboczej, do czego w znacznym stopniu przyczyniły się straty ludnościowe związane z wojną koreańską. Deficyt pracowników sprawił, że państwo zaczęło aktywnie angażować kobiety w odbudowę kraju i włączać je w sfery dotychczas zdominowane przez mężczyzn. Schmid podkreśla, że projekt modernizacji społecznej nie zdołał w pełni przezwyciężyć utrwalonych wzorców patriarchalnych, a idea równości płci często służyła jako narzędzie legitymizujące władzę, a nie jako impuls do realnej transformacji relacji społecznych, zwłaszcza w obrębie rodziny.

Duże zastrzeżenia budzi z kolei brak osnowy historycznej. Zabrakło pogłębionego zestawienia analizy narzędzi propagandy i jej języka z kontekstem politycznym badanego okresu. Schmidowi – ze względu na przyjętą bazę źródłową – niemal zupełnie umyka rola Partii Pracy Korei jako głównego kreatora i koordynatora przekazu propagandowego. Koncentruje się on przede wszystkim na treściach i formach komunikatów, pomija mechanizmy ich powstawania – nie zadaje sobie pytań, kto i w jaki sposób decydował o kształcie oraz kierunkach przekazu ideologicznego. W efekcie czytelnik otrzymuje obraz samej „linii propagandowej”, rozumianej jako zbiór ideologicznych narracji, bez szerszego kontekstu politycznego. Autor skupia się na działaniach propagandowych i ich przełożeniu na życie codzienne Koreańczyków, a poza nawias wystawia analizę aparatu partyjnego odpowiedzialnego za kontrolę ideologiczną i cenzurę w KRLD. Wątki te, choć szczątkowo, poruszane są dopiero w konkluzji książki.

Wskazane braki wynikają ze świadomej decyzji podjętej przez Schmidą, który już we wstępie zaznaczył, że początkowo planował napisać książkę, opierając się na iście karkołomnym pomysle – nie zamierzał ani razu wspomnieć nazwiska pierwszego komunistycznego przywódcy, Kim Il Sunga. Chciał w ten sposób pokazać, że historia Korei Północnej nie musi koncentrować się wyłącznie na postaci przywódcy i jego politycznego otoczenia. Sam jednak przyznał, że całkowite pominięcie jego roli okazało się niemożliwe. Schmid zdecydował się więc znacząco ograniczyć odniesienia do działań politycznych Kima, starał się ukazać, że kult jednostki był w dużej mierze wytworem dyskursu epoki, a nie osobistej inicjatywy Wielkiego Przywódcy. Pominięcie roli PPK i ideologów na usługach partii to jednak istotny błąd. Niekorzystny jest także sposób prowadzenia narracji. Schmid ma tendencję do nadmiernego uszczegóławiania omawianych zagadnień, co sprawia, że książka jest momentami trudna w odbiorze.

Wymienione mankamenty nie zmieniają jednak ogólnej pozytywnej oceny pracy Andre Schmidy. Stanowi ona ważny i oryginalny wkład w badania nad historią społeczno-kulturową Korei Północnej. Autorowi w przekonujący sposób udało się pokazać, że to właśnie codzienność stała się kluczowym polem realizacji i utrwalania rewolucyjnych idei, a szczegółowa analiza materiałów prasowych, poradnikowych i ikonograficznych pozwoliła odsłonić mechanizmy formowania socjalistycznego „Nowego Człowieka”. Mimo pewnych wad książka *North Korea's Mundane Revolution* pozostaje niezwykle cennym studium, poszerzającym rozumienie procesów modernizacyjnych i ideologicznych w komunistycznej Korei Północnej.

Sylvia Szyc

SYLWIA SZYC – doktor nauk humanistycznych, specjalistka w Biurze Badań Historycznych IPN w Warszawie. W 2024 r. obroniła pracę doktorską pt. „Północnokoreańskie sieroty wojenne w Polsce w latach 1951–1959”. Specjalizuje się w historii zimnej wojny, w szczególności w relacjach PRL z krajami Azji Wschodniej, historii polskiej dyplomacji oraz historii społecznej PRL. Od 2017 r. sekretarz redakcji czasopisma naukowego „Komunizm: System – Ludzie – Dokumentacja”.

SYLWIA SZYC – Dr. in Humanities, specialist at the Institute of National Remembrance in Warsaw Historical Research Office. In 2024, she defended her doctoral thesis, “North Korean War Orphans in Poland, 1951–1959.” Her research focuses on the history of the Cold War, particularly on relations between the Polish People’s Republic and East Asian countries, as well as on Polish diplomacy and the social history of post-war Poland. Since 2017, she has served as secretary of the editorial board of the scholarly journal *Komunizm: System – Ludzie – Dokumentacja*.